

Demersul istoriografic al separatismului transnistrian în publicațiile pro-secesioniste

Historiographical approach of Transnistrian separatism in pro-secessionist publications

The article offers a survey about the Trans-Dnestr separation in pro-secessionist historiography, from the Western part of the Republic of Moldova and the eastern one of the Russian Federation. The majority of the authors recognize the geopolitical essence of Trans-Dnestr separatism, encouraged by geo-strategical interests of Russia. Without the interference of the Russian Federation, the existence of the Trans-Dnestr entity wouldn't be possible

Keywords: Transnistria, Russian Federation, Republic of Moldova, separatism

Institution's address: str. Bănulescu-Bodoni, 35, MD 2021 Chișinău, Republica Moldova,
tel.: (+373 22) 27 06 02

Personal e-mail: ipatrimoniul@asm.md

Dimensiunile problemei

Toate sistemele ideologice au fost fondate pe o viziune asupra istoriei, bazându-se pe o memorie a timpului obiectiv sau mitic, pe proiectul unei deveniri. Ideologii s-au inspirat tot timpul, și continuă să o facă, din structurile politice reale pentru a rezista mai bine sau a învinge; ele s-au/se afirmat/afirmă sau s-au/se disimilat/disimilează, s-au/se mascat/maschează sau s-au/se dezvăluit/dezvăluie. Cele ce s-au/se găsit/găsesc în situații de forță, au tins/tind să integreze imagini sau modele pe care le-au/le folosit/folosesc pentru a-și consolida pozițiile. Dar aceste reprezentări ideologice nu subzistă în mediile sociale decât în trăsături fugitive, alterate, subțiate; mai ales dacă aceste medii sociale nu au acces la instrumente culturale capabile să traducă în forme inteligibile, durabile aceste viziuni despre societate. Imaginile, ideile diseminate de către ideologie sunt totdeauna fluide, parțiale sau deformate la nivelul conștiinței colective¹.

În acest context, istoria, și mai ales a unui spațiu în dispută, este în ultimă analiză câmpul de întâlnire, conflictuală sau încrezătoare a *Sinelui* (autorului) cu *Celălalt*. Împărțirea istoriei între oameni/istorici este fără îndoială miza majoră la începutul mileniului trei.

Sciziunea Uniunii Sovietice în cele 15 state independente a constituit evenimentul cel mai important de la sfârșitul secolului al XX-lea. Atinsă în propriu orgoliu și lipsită de arealul central-european și

de influența sa în fostele republici sovietice, Federația Rusă s-a simțit obligată să-și redefinească pe scena politică, încă de la început, relațiile cu zonele învecinate și cu lumea occidentală.

După o fază ultra-liberală, Moscova și-a propus să recucerească fostul imperiu. Un mijloc în acest sens a fost servit de către mijloacele de propagandă. Istoriografia, pe lângă mijloacele mass-media², reprezintă o altă verigă importantă în justificarea expansiunii teritoriale și justificării apartenenței la Federația Rusă a enclavelor din fostul spațiu sovietic.

Vom încerca să schițăm conturul câtorva dintre problemele susceptibile a fi abordate pentru a contura deschiderile unei investigații de anvergură privind istoriografia pro-separatistă.

Transnistria nu este un caz ieșit din comun în acest sens. Astfel, în Rusia, după destrămarea URSS, s-au editat o serie de lucrări, autorii cărora, reieșind din anumite interese ale statului, nu tot timpul au relevat obiectiv această problemă deoarece știința istorică s-a confruntat cu tentative de instrumentalizare din partea puterii. În acest context, remarcăm câteva lucrări semnate de V. Preahina³, V. Lysenko⁴ și alții.

Este necesar de menționat faptul că pentru „enclavele” din spațiul ex-sovietic, în general, și ale separatismului transnistrian, în particular, atât din Federația Rusă cât și din partea stângă a Nistrului, s-au exprimat specialiști din diverse discipline: conflictologie, sociologie, politologie, istorie etc.

Atunci când fac istoria și participă la o „bătălie narativă”, autorii au în arsenal anumite idei, reprezentări, imagini despre ceea ce fac, și conferă anumite semnificații gestului la care participă. Imaginarul istoric se structurează, se metamorfozează și se restructurează la nivelul sensibilităților comune, ca o realitate de al doilea nivel (subiectivă în esență ca un produs al reflectării și al activităților mentale și intelectuale) dar nu mai puțin obiectivă prin faptul că determină, și influențează atitudinile și comportamentele oamenilor și punerea în act, acțiunile și faptele lor atunci când participă la facerea istoriei⁵.

Deși istoricul poate pretinde că-și organizează științific informația pentru a dezvălui realitatea faptelor, imaginea care rezultă poate fi fragmentată sau deformată; cercetătorul poate vedea într-un eveniment sau fenomen istoric *ceea ce el vrea să vadă*.

Astfel, teoriile politologilor ruși referitor la separatismul transnistrian sunt adesea impregnate cu determinisme *panslave* și *panortodoxe*, ca și cu nostalgia Rusiei imperiale, așa cum argumentează articolul lui Evghenii Klimov, *Moldova în contextul intereselor geopolitice ale Rusiei în Europa de Sud-Est: istorie, actualitate și perspectivă*⁶.

O idee interesantă asupra determinării Federației Ruse în politica expansionistă față de republicile ex-sovietice este cea semnată de I. Toporovski care, în articolul său *La Communauté des États indépendents*⁷, identifică trei factori care au determinat Rusia să modifice macazul în politica reală față de republicile ex-unionale în anii 1992 - 1993, și anume, procesele de dezintegrare, care nu au fost încă barate și au atins republicile autonome ale Federației Ruse; transparența frontierelor devenise o amenințare pentru siguranța rusească, din cauza infiltrării elementelor islamice și turcești; agravarea situației minorităților rusești în mai multe republici a devenit cea mai acută a politicii interne rusești, repunând în discuție legitimitatea puterii, considerată responsabilă de explozarea URSS.

O altă lucrare a autorului rus Galinsky I.N.⁸ reprezintă o pledoarie în favoarea recunoașterii internaționale a Transnistriei ca stat independent, confirmând dreptul la secesiune din considerentul agresiunii Republicii Moldova față de Transnistria, începută în 1992⁹.

În regiunea transnistriană, ca și în spațiul dintre Prut și Nistru, au fost publicate o serie de lucrări în care este analizat diferendul transnistrian. Însă cu totul specifică se prezintă calificarea evenimentelor anterioare separatismului și justificarea acestui proces.

În cele mai dese cazuri, atât autorii din partea de est a Republicii Moldova, cât și o parte dintre cercetătorii de la Chișinău prezintă în general interesele separatiștilor și regimului ilegal de la Tiraspol instituit în estul republicii. Lucrările acestea se încadrează convenabil într-o categorie delimitată cu anumită

precizie, aceasta fiind, în cazul de față, literatura ce se pune necondiționat în serviciile politicii unui imperiu și a intereselor națiunii dominante a acestuia.

În cele mai dese cazuri, unii caracterizează evenimentele declanșării separatismului ca fiind „acte de agresiune din partea Republicii Moldova împotriva republicii moldovenești nistrene”¹⁰, război „absurd..., criminal, inuman, barbar...”¹¹, iar culpabilitatea în nesoluționarea conflictului, în cele mai dese cazuri se impută oficialităților de la Chișinău.

Alții, prin intermediul diverselor publicații editate în stânga Nistrului, încearcă să mușamalizeze adevărul istoric, încercând să subestimeze rolul Rusiei în declanșarea secesiunismului nistrian, pentru a-și îndreptăți, sub diverse aspecte, acțiunile întreprinse întru destabilizarea situației din zona de est a Republicii Moldova¹². Însuși Igor Smirnov în memoriile sale declara că separatismul transnistrian a apărut ca un „război dintre Moldova și Transnistria”, „război nedrept, de cotopire – pentru Moldova, și unul național, de eliberare – pentru RMN”¹³.

„Cultura transnistreană” – vectorul politicii pro-separatiste

De regulă, preocupările de definire a identității, de autodefinire, i-au condus pe istorici la focalizarea unei atenții sporite asupra alterității, ca reper în definirea identității. *Celălalt* a devenit astfel elementul unei ecuații care permitea definirea mai clară a identității proprii grație efectului de oglindă, prin marcarea diferențierii. Sunt semnificative în acest sens miturile fondatoare, structurile imaginare care au dominat saga istorică și istoriografică¹⁴.

Prin urmare, în istoriografia transnistriană și rusă, pentru a justifica secesiunismul transnistrean, se face trimitere la prezența slavă în spațiul interfluvial bugo-nistrian în perioada secolele IX-XII. Posibilitatea acestei prezențe nu poate fi nicidecum respinsă; or, sunt cunoscute campaniile migraționiste slave din secolele anterioare, precum și limitele extinderii maxime a Rusiei Kievene. În pofida acestor afirmații, totuși, nu există nici o dovadă că teritoriul Transnistriei să fi fost temeinic vizat de slavi și, cu atât mai mult, nu există vestigii importante ale culturii materiale slave din perioada dată. Chiar dacă au fost prezenți în ținut, considerăm noi, slavii au constituit o apariție efemeră, precum temporară a fost și hegemonia lor de aici.

Istoricii ruși, pe afirmațiile cărora se sprijină întregul separatism transnistrian actual, au mers atât de departe în a-l justifica, afirmând, fără vreo argumentare științifică, că pământul Republicii Moldova și Transnistriei ar fi fost „leagănul” unor triburi slave, inclusiv a celor numiți *tiverți* și *ulici*. Unii din ei anunță că zonele din stânga Nistrului „niciodată n-ar fi avut o populație băștinașă (sedentară)” ori că aici până la

invazia slavilor prin secolele V-VII, și mai târziu, s-ar fi „aflat niște teritorii lipsite de populație”¹⁵.

O altă teză, care se vehiculează în istoriografia rusă, o reprezintă afirmația conform căreia pământul dintre Prut și Nistru și cele din imediata apropiere a malului stâng al Nistrului s-ar fi aflat în secolele X-XII în componența Rusiei Kievene, ori a cnezatului de Halici (Halici-Volânean)¹⁶, părere, de altfel, ce nu s-a bucurat de nici o mărturie scrisă și nici un argument științific.

Ca și în cazul istoriografiei moldovenești, istoriografia rusă, în persoana cercetătorului rus V. Gonciarov, vehiculează ideea că vocabula *bolohov*, care ar desemna Țara Bolohovenilor, situată pe teritoriul Transnistriei, ar fi de origine slavă veche, semnificând *mlaștină/bolota*, iar investigațiile arheologice din Țara Bolohovenilor ar reflecta esența așezărilor slave vechi¹⁷.

Un alt cercetător, I.V. Sapojnikov, afirmă că spre 1792 țăriștii strămută în majoritatea sa populație căzăcească¹⁸, dar care ulterior este asimilată, în mare parte de moldoveni.

Unii autori, văzând că afirmațiile de gen „pământul transnistrian – apartenență slavă” nu comportă tot timpul rezultatele dorite, au decizionat să justifice separatismul transnistrian prin prisma argumentării existenței unei culturi distincte transnistriene, în raport cu spațiul dintre Prut și Nistru. Spre exemplu, membrul corespondent K.V. Stratievski menționa că deși în componența RASSM a fost inclusă cea mai mare parte a satelor moldovenești din stânga Nistrului, totuși s-a urmărit ca populația românească să nu constituie majoritatea în această republică, iar centrul Balta nu a fost ales întâmplător, deoarece, în 1926, în raionul Balta, locuiau doar 2,5% moldoveni față de 94,4% ucraineni. Prin aceasta, comuniștii ucraineni doreau să se asigure că în RASSM se va promova în principal procesul de ucrainizare¹⁹, ca după aceea să se genereze conceptul moldovenismului.

Prin urmare, necesitatea de distincție, de deosebire netă, căutarea unui model și-a pus amprenta asupra abordării autorilor pro-separatiști, iar percepția *Alterității* rămânea legată de palierele mentale și de cultura sau accesul la informație, la cunoașterea și descifrarea *Celuilalt*.

Cultura distinctă a fost nu altceva decât teoria „moldovenismului”. De altfel, pentru instigatorii tiraspoleni ai separatismului, ideologia moldovenismului nu reprezintă nici o valoare, constituind un simplu paravan pentru doctrina naționalismului pan-slavist, adepți înflăcărați ai căreia sunt. În această privință, ținem să menționăm discursurile ideologilor și ale istoricilor tiraspoleni care vorbesc despre crearea pe un „teritoriu nemoldovenesc sub aspect istoric” a RMN, care tinde „să devină garantul politic al păstrării identității moldovenești”²¹. Astfel, orientarea spre URSS a rămas parte componentă a doctrinei moldovenismului, inclusiv în perioada de criză a

Uniunii Sovietice²². Aceste afirmații nu sunt altceva decât niște teze propagandistice ale Tiraspolului, potrivit căruia apariția separatismului în Transnistria a fost dictată de necesitatea apărării moldovenismului și a „salvării națiunii moldovenești”. *De facto*, însă, ideologii diferendului transnistrian se confruntă cu ideea „mișcării de eliberare națională” și cu „naționalismul pan-slavist”, care, având drept paravan ideologia moldovenismului, urmărea, cu începere din 1989, scopul menținerii Uniunii Sovietice și, după 1991, refacerea vechiului imperiu.

Un alt argument în plus care relevă crearea unei identități moldovenești pan-slaviste este afirmația lui I. D. Ciobanu²³, care consideră că mișcarea separatistă transnistriană se datorează acțiunilor pro-române care au inițiat trecerea limbii literare „moldovenești” la standardele limbii române, ceea ce în opinia cercetătorului contravine „ideologiei tiraspolene”.

Este necesar de menționat că imaginea *Celuilalt*, acel „Altul inventat”, cu alte cuvinte imaginarul *Alterității* și al *Identității*, dezvăluie acele mecanisme intime care pun în mișcare atitudini și comportamente sociale. Contactul cu *Celălalt*, interferențele din interior sau dintre mediile sociale și culturale, generează nu doar tensiuni și compromisuri – pe care le dezvăluie studiile de impact –, ci și un alt aspect, acela al unor fenomene de difracție, deviere, deformare a imaginii *Celuilalt*; și cu cât mai accentuate sunt aceste deformări, cu atât distanța geografică este mai mare și relațiile mai sumare²⁴.

În relație cu *Alteritatea*, *Identitatea*, sau conștiința de sine individuală sau colectivă, se precizează și rezistă mai bine la provocările mediului social, sprijină sau nu depășirea unor bariere și blocaje mentale. *Alteritatea* nefiind altceva decât expresia *Identității celuilalt*, ca o altă identitate independentă și autonomă²⁵.

Astfel, în baza teoriilor declarate de autorii pro-separatiști, cercetătorii din Federația Rusă, Pal Kolsto, Andrei Edemsky și Natalya Kalashnikova²⁶, vor pretinde în studiile lor că Transnistria ar avea dreptul moral și politic de a-și hotărî singură statutul său de a alege țara căreia vrea să i se alipească²⁷.

Nu este nimic întâmplător, deci: istoriografia actuală, atât din regiunea transnistriană, cât și din Federația Rusă, atunci când este vorba să-și legitimeze interesele, recurge la aceleași mijloace ca și în perioada sovietică. Aceasta semnifică nu altceva decât „traducerea” trecutului în prezent sau protecția mecanică și pasională a prezentului în trecut, valorificarea pozitivă sau negativă a faptelor istorice, fiind tot atâtea pericole care amenință teritoriul istoriei și fac loc imaginarului în istoriografie.

Problema minorităților naționale și diminuarea drepturilor lor – elementul esențial al separatismului transnistrian

Majoritatea autorilor pro-separatiști, cum ar fi I. F. Grec, T. I. Josan, T. P. Mleciko, C.V. Stratievski, B. I. Antoseak etc., consideră că periclitarea radicală a relațiilor interetnice la sfârșitul anilor 80 – începutul anilor '90 a favorizat dinamica conflictului dintre Chișinău și Tiraspol²⁸. În majoritatea lucrărilor se evidențiază că minoritățile naționale au fost private de drepturile lor, aceasta permițându-le să își revendice drepturile până la escaladarea diferendului transnistrian.

Cercetătoarea de la Chișinău, Ala Skvorțova, specialist în problema etnicilor ruși în perioada interbelică²⁹, reprezentant la OSCE pe relațiile interetnice, în mai multe studii ale sale³⁰, consideră că tensiunile militare din Transnistria se datorează ciocnirii identităților regionale: basarabene și transnistriene³¹. Deși lucrările sale sunt convingătoare și argumentate, autoarea nu iese din făgașul tratării istorice preconceptuate, aducând afirmații în favoarea unui „război interetnic” conceput de autoritățile moldovene și condiționat de atitudinea xenofobă a populației băștinașe față de etnicii ruși.

Un alt autor, prof. univ. A. M. Bolotov, consideră că relațiile interetnice din Republica Moldova la bază comportă un potențial conflictual. Mai mult decât atât, unele conflicte (fără a fi nominalizate exact) din Republica Moldova, de la proclamarea independenței de stat, au avut simptome interetnice³².

Cercetătorul moldovean P. M. Șornikov, născut la Orhei, care tratează problema separatismului din Republica Moldova, în studiile sale³³, de pe aceleași poziții ca și autorii menționați deja, consideră, în una din lucrările care a fost publicată prin aportul financiar al Comunității Ruse de la Chișinău, că separatismul transnistrian a fost generat de unul din factorii cei mai hotărâtori și anume limitarea drepturilor minorităților etnice și atitudinea Frontului Popular din Moldova³⁴ față de etnicii ruși. Autorul acuză politica lingvistică a RSS Moldova din anii 1989 și diminuarea statutului limbii ruse după proclamarea independenței de stat a Republicii Moldova, fapt care a determinat Mișcarea „Unitate-Edinstvo” să inițieze acțiuni de protest și să instige populația rusolingvă la inițiative pro-separatiste³⁵.

Argumentarea diferenței mentale a populației din Transnistria față de restul Republicii Moldova este un alt aspect important, în abordarea istoriografică, demonstrarea căreia ar facilita, indubitabil, acordarea independenței RMN.

Astfel, autorul mai multor studii privind problema Transnistriei, Oleg Galușcenko³⁶, consideră că drept urmare a proceselor de moldovenizare, ucrainizare și rusificare efectuate în cadrul RASSM a avut loc

creșterea diferențierii dintre moldovenii din partea stângă și dreaptă a Nistrului³⁷. Mai mult decât atât, subliniază autorul, această particularitate mentală s-a conservat pe parcursul perioadei sovietice, accentuându-se în urma industrializării ținutului de către autoritățile sovietice³⁸. Prin studiile sale, autorul, deși stabilit la Chișinău, activând în calitate de cercetător științific superior la Academia de Științe a Moldovei, tratează separatismul transnistrian de pe poziții pro-ruse. Astfel, asociindu-se cu învingătorii, O. Galușcenko justifică existența RMN ca având apartenență statală diferită de spațiul dintre Prut și Nistru³⁹.

Un alt studiu provocator al aceluiași autor, *Câteva aspecte ale problemei autoconștientizării regionale în Moldova*⁴⁰, tratează „formarea națiunilor politice actuale prin prisma autoconștientizării regionale”, referindu-se în text la chestiunea Transnistriei. Vorbind despre termenul de *regiune*, O. Galușcenko consideră că regiunile apar atunci când se formează autoconștientizarea regională a populației lor. Întrebându-se dacă identitatea regională poate să se transforme în una etnică, autorul consideră că aceasta este posibil, fără vreun suport teoretic, bazându-se doar pe factologia creării RASSM, dânsul demonstrează „aparitia identității naționale a moldovenilor” atât în partea de est al Nistrului, cât și în partea de vest al lui, prin aceasta justificând viabilitatea regiunii transnistriene ca stat. Prin urmare, autorul dorește să ne comunice că, grație faptului că în regiunea transnistriană a avut loc creșterea autoconștientizării regionale, este fără doar și poate că RMN are dreptul și justificarea de a se declara drept stat independent.

Acest subiect al constituirii națiunii politice a Transnistriei nici pe departe nu este consumat, fiind în plină elaborare în lucrările politologilor de la Tiraspol⁴¹.

Sigur, referitor la acest subiect sunt și alte abordări, spre exemplu, cercetătorii V. A. Kolosov și D.V. Zaiț în baza investigațiilor efectuate în cadrul proiectului *Perspective de reglare a conflictului între Moldova și Transnistria: rolul construirii societății civile*, au ajuns la concluzia că divizarea mentalității populației Moldovei de pe ambele maluri ale Nistrului nu este esențială în separatismul transnistrian „luând în considerație componența populației și specificul istoriei, mai ales recente...; ci diferența elitelor politice de pe ambele maluri ale Nistrului”⁴².

Și în final, ca și concluzii la semnării studiilor pro-separatiste atât din partea stângă a Nistrului, cât și din dreapta lui, putem spune că aceștia tratează chintesența interetnică a diferendului transnistrian de pe poziția „învingătorilor”, acordându-i acestui spațiu separatist toate șansele de a se „proclama stat independent” de Republica Moldova.

Cât privește lucrările din Federația Rusă, am

menționa câteva dintre acestea care reflectă diverse viziuni asupra aspectului interetnic al separatismului transnistrian, credem noi, din considerente de apartenență a semnatarilor la curente pro-imperiale și democratice.

Prin urmare, A. Bjukennen⁴³, în lucrarea sa, mai mult de popularizare și de atenționare a structurilor internaționale asupra regiunilor separatiste din spațiul ex-sovietic, consideră că populația care suferă de discriminarea drepturilor politice și civile are dreptul legitim la separare. În baza teoriilor și dreptului internațional, în monografie se argumentează necesitatea acordării Transnistriei, statutului de independență, având ca prototip de autonomie independența Quebec-ului și a Kosovo-ului.

Un alt autor rus, K. Litvak, susține că republicile ex-sovietice trebuie să acorde autonomie tuturor minorităților etnice care locuiesc pe teritoriul lor, iar „statutul special al regiunilor locuite de minorități etnice trebuie să fie garantat de către Moscova”⁴⁴. Fără a face vreo diferență între minoritățile etnice ruse/rusofone/rusolingve și toate celelalte minorități, Rusia, prin afirmațiile unor cercetători, își arogă dreptul de intervenție în orice conflict „de natură non-etnică” în republicile ex-sovietice.

Ca și contrapondere a acestor afirmații amintite mai sus a „analizilor” de la Moscova, vrem să subliniem și idei de altă factură, demne de respect. Un studiu condus fără prejudecăți, care ar trebui să încerce restituirea straturilor profunde ale sensibilităților colective, este cel al autorului din Federația Rusă A. A. Pronin⁴⁵, dedicat conaționalilor săi de peste hotarele vechi și noi, abordând problematica drepturilor rușilor și statutul acestora în statele ex-sovietice, în care se menționează că Federația Rusă nu are o politică bine definită în cea ce privește chestiunea limbii și acordării cetățeniei ruse persoanelor de naționalitate rusă, ori rusolingvilor care o solicită dacă sunt cetățeni ai altui stat⁴⁶. Acest fapt determină persoanele de naționalitate rusă din spațiul ex-sovietic, în opinia autorului, să ia singuri decizii și să-și hotărască destinul. Iar politica incertă a Federației Ruse față de conaționalii săi din exteriorul apropiat, continuă A. A. Pronin, în cele mai dese cazuri, are efectul traumatizării populației rusolingve.

Vorbind despre situațiile conflictuale din CSI, în studiul său, autorul menționează tangențial și recunoaște că în spațiul ex-sovietic există două enclave - Transnistria în Moldova și Abhazia în Georgia, populația cărora nu recunoaște suveranitatea prin urmare a Republicii Moldova și a Gruziei⁴⁷.

Din concluzii, este clar că autorul consideră ca separatismul transnistrian este unul geopolitic, dirijat de Moscova, având ca instrument etnicii ruși atât din Republica Moldova, cât și din regiunea transnistriană - „Diaspora rusă în statele străinătății apropiate este un

element istoric inalienabil al „peisajului” național și Federația Rusă trebuie să folosească acest factor, dar nu ca pe un „as în joc” și instrument al presiunilor politice, ci ca pe un instrument care facilitează înțelegerea popoarelor și statelor, ca pe un subiect al „diplomației populare”⁴⁸.

Astfel, dintre autorii din Rusia care s-au referit la substratul interetnic al separatismului transnistrian, după părerea noastră, A. A. Pronin este cel mai obiectiv, nefăcând parte din curentul istoriografiei pro-imperiale. Semnatarul, din câte se constată, are ca obiectiv al lucrării sale relatarea obiectivă și acordarea unor recomandări înalților demnitari de la Kremlin în acordarea soluțiilor corecte etnicilor ruși și reprezentanților rusolingvi în spațiul ex-sovietic în depășirea unor sau altor impedimente în acțiunea democratică al statului din care fac parte.

Recunoașterea factorului geopolitic al separatismului transnistrian

Atât cercetătorii de la Tiraspol, cât și autorii din Federația Rusă nu ascund faptul că enclava separatistă transnistriană a fost susținută de către Moscova și că acest diferend are un pronunțat caracter geopolitic.

Cercetătorul de la Tiraspol B. G. Bomeșco consideră că în „1924 a avut loc evenimentul care a pus bazele problemei actuale (adică a Transnistriei, n.n.). Atunci a început procesul de schimb – până ce formal – apartenenței statale a pământului transnistrian, anume atunci, „și începe problema transnistriană, apărută doar din considerente politice, cauzată de efectul, în acel timp, „al chestiunii Basarabiei”⁴⁹.

În memoriile sale, publicate la Moscova, liderul separatist Igor Smirnov⁵⁰ recunoaște că nu doar acțiunile separatiștilor de la Tiraspol au fost susținute de către elita militară și politică a ex-URSS, dar și că acțiunile lor au fost coordonate cu Moscova.

Cercetătorii de la Tiraspol ne aduc la cunoștință că în momentul declanșării separatismului transnistrian baza politică principală a aripei conservatoare se afla în Transnistria și se subordona direct Moscovei⁵¹.

Cu alți termeni, separatismul politic din partea de est a Republicii Moldova a fost inițiat și promovat de anumite organizații cu caracter divers. Istoricii⁵² regimului separatist de la Tiraspol au recunoscut că faimosul OSTK (Consiliul Unit al Colectivelor de Muncă) consta din majoritatea marionetelor – deputații pretinselor soviete locale și supreme nerecunoscute în Republica Moldova. Astfel, au conchis autorii transnistrieni, „unicul organ real și general recunoscut al puterii în Prednestrovia a devenit OSTK compus din reprezentanții comitetelor de grevă și comitetelor muncitorești...”⁵³.

Semnatarii tiraspoleni recunosc că anume la inițiativa organizațiilor separatiste transnistriene au fost

inițiate multiple „congrese” și „referendumuri” cu caracter secesionist.

Unii autori de la Moscova, de asemenea, confirmă că „anume în cadrul OSTK tot mai intens se vehicula ideea creării republicii nistriene...”⁵⁵.

V. Prohnițchi consideră diferendul transnistrian ca fiind unul dintre cele mai grave conflicte conservate din spațiul post-sovietic⁵⁶, fiind determinat atât de factori geopolitici, cât și naționali. Diferendul transnistrian, adaugă autorul, de multe ori a trecut din dimensiunea politică în cea economică, autorităților de la Tiraspol reușind în mod convingător să demonstreze Chișinăului că dispun de suficiente instrumente pentru a influența securitatea economică a Moldovei transnistriene și pentru a orienta tratativele în direcția necesară lor⁵⁷.

Chiar de la declanșarea separatismului transnistrian, Federația Rusă, prin intermediul cercetătorilor săi, nu a întârziat să declare adevăratele sale interese în zona de est a Republicii Moldova.

Încă la 17 decembrie 1993, la Moscova, în cadrul seminarului, cu un caracter mai restrâns, *Perspectivile reglementării conflictului transnistrian*, organizat de Asociația Rusă de teorie și modelare a relațiilor internaționale, la lucrările căruia au participat și reprezentanți ai Academiei de Științe a Rusiei, s-a constatat că interesele Moscovei în Transnistria sunt determinate de următoarele necesități: de a menține pozițiile strategice ale Rusiei în sud-estul Europei; de a apăra în Moldova interesele populației ruse și ale reprezentanților altor naționalități ce consideră Rusia drept patria lor istorică; de a consolida legăturile cooperacioniste cu întreprinderile din Transnistria, unele dintre ele fiind unice în cadrul complexului militar-industrial; de a reglementa conflictul în interesul stabilității interne proprii și al consolidării relațiilor Rusiei cu țările din vecinătatea imediată în care există o minoritate rusă; de a stabili relații mai previzibile și mai stabile cu România și a nu admite creșterea influenței ei naționaliste asupra Moldovei⁵⁸.

Într-o altă lucrare, *OSCE și Transnistria*, cu titlu de material didactic, publicată în anul 2000 într-un tiraj redus, de 100 de exemplare, sub auspiciile Academiei Diplomatice a MAE a Rusiei, autorii abordând problema perspectivei participării Rusiei la soluționarea definitivă a conflictului transnistrian, formulează următoarele interese ale Rusiei în Moldova: „Existența *de facto* a Transnistriei independente permite Rusiei, fără mari eforturi și costuri, să-și păstreze anumite poziții geopolitice într-o regiune extrem de importantă a Europei de Sud-Est care reprezintă pentru Moscova o „fereastră” însemnată în Europa. Kremlinul deocamdată, la etapa actuală, nu este capabil, într-o măsură suficientă, să-și apere interesele în această regiune de importanță strategică. În consecință, după toate probabilitățile, nesoluționarea

problemei transnistriene va rămâne pentru Federația Rusă un factor pozitiv atâta timp cât are nevoie de a acumula noi forțe și a-și relua capacitatea de apărare în plin glas a intereselor sale în această zonă”⁵⁹.

Vladimir Kolosov, directorul Centrului de studii geopolitice al Institutului de Geografie al Academiei de Științe din Moscova, și Andrei Tchepalyga, colaborator la același Centru de cercetare, în articolul *Le conflit de transnistrie ou les limites du droit des peuples à disposer d'eux-mêmes*⁶⁰, relatând importanța Transnistriei, remarcă faptul că „pentru vaste teritorii Transnistria este elementul de joncțiune între Europa de Est și Balcani, Europa de Est și Europa centrală și meridională”⁶¹ și „ceea ce a provocat schimbarea constantă a frontierelor politice a Moldovei a fost în funcție de raporturile forțelor geopolitice”⁶².

Concomitent, autorii subliniază că fragmentele de teritorii ale noilor state (cum ar fi Republica Moldovenească Nistriană, Abhazia în Georgia, republica Karabahului de Munte în Azerbaidjan) s-au autodeclarat deschis republici independente **fără îndoială, cu susținerea forțelor din exterior.**

În opinia cercetătorului din Federația Rusă, V. Lîsenko, dezintegrarea imperiului sovietic a provocat numeroase seisme de ordin politic și social-economic, generând cca 170 zone de conflict, dintre care în 30 de cazuri disensiunile s-au manifestat în formă activă, iar în 10 cazuri s-a ajuns la confruntări armate⁶³. Cel din raioanele estice ale Republicii Moldova, în opinia autorului, denumit „transnistrian”, sub aspect tipologic, face parte anume din categoria celor zece.

K. Litvak recunoaște că **sprijinul rusesc față de republica de la Nistru a constituit factorul esențial** care a perturbat procesul de unificare al Moldovei cu România⁶⁴.

Pal Kolsto, Andrei Edemsky și Natalya Kalashnikova ne aduc la cunoștință că personalități politice ruse, cum ar fi Albert Makashev, Vladimir Jirinovski, Aleksandr Nevzorov, care au venit în „pelerinaj” la Tiraspol, **au luat poziție în favoarea separatiștilor și au încurajat imixtiunea militară**⁶⁵.

Potrivit relatărilor lui Raimond Piotrovșchi, dr. hab., profesor universitar la Sankt Petersburg, decretarea limbii „moldovenești” drept limbă de stat a fost doar unul dintre pseudomotivale declanșării războiului de pe Nistru, care ar fi adâncit lezarea intereselor minorităților naționale, iar adevăratele cauze au fost cu totul altele, mult mai profunde⁶⁶.

Din toate relatările autorilor atât din regiunea transnistriană, cât și din Federația Rusă, este clar că separatismul transnistrian comportă un caracter geopolitic, și anume fiind vorba despre interesele vitale și seculare ale Rusiei în această zonă. Deși unii autori, cum ar fi Vladimir Kolosov și Andrei Tchepalyga, sunt franci în relatările lor, constatăm că unele poziții și idei nu diferă de autorii din perioada Rusiei țariste,

adică fiind vorba în continuare de interesele Rusiei în Balcani și Europa Centrală, sau aceasta însumând nu altceva decât o „reactualizare” a opiniei autorilor secolului al XIX-lea.

Se poate pune, evident, întrebarea la capătul acestui excurs în problematica secesionismului transnistrian în ce măsură istoriografia pro-separatistă are resursele și instrumentarul adecvat pentru racordarea cercetărilor proprii la o problematică atât de sensibilă. Mai ales că inițiativele recente cer imperios o asemenea istorie, ca una dintre condițiile obligatorii ale racordării, sincronizării și reconectării istoriografiei la dezbaterile și investigațiile conforme rigorilor istoriografiei mondiale.

Prin urmare, conservarea unui fond mitologic în discursul istoriografic pro-separatist a compromis în bună parte o restituire veritabilă a trecutului, a diluat sau falsificat conținuturile istoriografice, a condus la confundarea realității cu ficțiunea. Dar indiferent de scopurile servite, imaginarul istoriografic demonstrează evoluția unei conștiințe istorice sinuoase, dar și registrele mentalului colectiv, evidențiind chiar o anumită patologie socială, și în același timp riscul la care istoriografia este expusă datorită impactului societății asupra modului de restituire a trecutului.

Căderea în cursa deformărilor, a fabulațiilor în istoriografia pro-separatistă s-a produs din cauza unei abordări ideologice a problemei transnistriene.

Bibliography:

1. G. Duby, *Social history and ideologies of the society*, in *Faire de l'histoire. I. Nouveau problèmes*, sous la direction, de J. Le Goff and P. Nora, 1974, Paris, Gallimard Publishing House, p. 207.

2. Dona Tudor, *The manipulations of the public opinion in armed conflicts*, 2001, Cluj-Napoca, Dacia Publishing House.

3. N. Galinsky, *Prednestrovie: Right to form a sovereign state*, 2005, Tiraspol.

4. Toader Nicoară, *Clio in horizons...*, 2002, Cluj-Napoca, Accent Publishing House.

5. Simona Nicoară, *History and imaginary, Essays of anthropologic history*, 2000, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană Publishing House.

Note:

1. G. Duby, *Histoire sociale et idéologie des sociétés*, in *Faire de l'histoire. I. Nouveau problèmes*, sous la direction, de J. Le Goff și P. Nora, Paris, Gallimard, 1974, p. 207.

2. Dona Tudor, *Manipularea opiniei publice în conflictele armate*, Cluj-Napoca, Dacia, 2001.

3. V. Preahin, *Regional'nye konflikty na post-sovetskom prostranstve (Abhazia, Južnaja Osetia, Nagornyj Karabah, Prednestrov'e, Tadjikistan)*, Moscova, GNOM i. d., 2002. (Transliterarea lucrărilor din limba rusă a fost efectuată conform standardelor internaționale – *International Organisation of Standardization (ISO)*).

4. V. Lysenko, *Regional'nye konflikty v stranah SNG: opyt uregulirovanija*, in *Polis*, 1998, nr. 2, pp. 147 - 158.

5. Toader Nicoară, *Clio în orizontul...*, p. 241- 242.

6. Evghenii Klimov, *Moldova în contextul intereselor geopolitice ale Rusiei în Europa de Sud-Est: istorie, actualitate și perspective*, in *Politica externă a Republicii Moldova*, Materiale ale simpozionului științific internațional, Chișinău, 16-17 octombrie 1997, Chișinău, C.C.I.N. Perspectiva, 1998, p. 183 - 200.

7. I. Toporovski, *La Communauté des États indépendents, in Relations internationales et stratégique*, 1994, nr. 13, p. 133.

8. I. N. Galinsky, *Prednestrovie: Right to form a sovereign state*, Tiraspol, 2005.

9. *Ibidem*, p. 7 - 8.

10. *Samaja bol'saja sila*, Tiraspol', Tipar, 2002, p. 49.

11. N. V. Babilunga, B. G. Bomeško, *Dubosary – kravotoujaľubijaja rana Prednestrov'ja*, Tiraspol', PGKU, 1993, p. 2; A se vedea N. V. Babilunga, B. G. Bomeško, *Bendery – rastreljanye, nepokorenje*, Tiraspol', Tipar, 1993.

12. N. V. Babilunga, B. G. Bomeško, *Prednestrovskij konflikt: istoriceskie, demograficeskie, politiceskie aspekty*, Tiraspol', RIO PGU, 1998, p. 41 - 42; A se vedea *Sobytiija v Prednestrovie (Vestnik Pravitel'stva Respubliki Moldova)*, Chișinău, Universitats, 1994; G. P. Valovoj, *Kravavoe leto v Benderah. Hronika prednestrovskoj tragedii*, Bendery, Poligrafist, 1993.

13. Igor' Smirnov, *Jit' na nașei zeme*, Moskva, 2001, p. 74.

14. Toader Nicoară, *Clio în orizontul...*, Cluj-Napoca, Accent, 2002, p. 246.

15. *Ejegodyj istoriceskij al'manah Prednestrovija*, Tiraspol', 1997.

16. S. Bagrjanorodnyj, *Ob upravlenii imperiej*, Moscova, 1991, p. 157.

17. V. Gončarov, *Rajkoveckoe gorodișče*, Kiev, 1990, p. 360.

18. Ž. V. Sapojnikov, *Kamenyj brest' seupovoj Ukraïny (XVIII – perša polovina XIX st.)*, Odesa, 1997, p. 126 - 127.

19. K. V. Stratievski, *Izmenenija v administrativno-teritorial'nom delenii i sostave naselenija Moldavskoj ASSR (1924 - 1940)*, in *Revista de Istorie a Moldovei*, 1995, nr. 2, p. 32.

20. *Fenomen Prednestrovija*, Tiraspol', RIO PGU, 2000, p. 52 - 53.

21. *Ibidem*.

22. *Ibidem*, p. 198.

23. I. D. Ciobanu, *Slovo o sud'be rodnogo jazyka*, Tiraspol', 1992; *Idem, Rodnoj jazyk v moej sud'be*, Tiraspol', 1993.

24. Simona Nicoară, *Istorie și imaginar. Eseuri de antropologie istorică*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2000, p. 158.

25. Toader Nicoară, *Introducere în istoria mentalităților colective*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 1998, p. 207.

26. P. Kolsto, A. Edemsky și N. Kalashnikova, *The Dniester conflict: Between irredentism and separatism*, in *Europe-Asia Studies*, vol. 45, 1993, nr. 6, pp. 973 - 1000.

27. *Ibidem*, p. 992 - 993.

28. I.F. Grek, *Nacional'nye otnoșenija v Respublike Moldova na sovremenom etape i puti ih optimizacii*, in *Nacional'nye otnoșenija v Respublike Moldova na sovremenom etape i puti ih optimizacii*,

- Ėišinev, 1999, pp. 7 - 19; Ń. I. Josan, «Ėy» - «Āni» ili ...Ėy vmeste? in *Nacional'nye otnošenija v Respublike Moldova...*, pp. 19 - 27; Ń. P. Elečko, *Russkie v kontekste mejnacional'nyh otnošenij v Moldove*, in *Nacional'nye otnošenija v Respublike Moldova...*, pp. 28 - 35; Ė. V. Stratievski, *Uvajat' volju naroda*, in *Nacional'nye otnošenija v Respublike Moldova...*, pp. 44 - 45; B. Ja. Rntosjak, *Nacionalizm - irujie massovogo porojenija*, in *Nacional'nye otnošenija v Respublike Moldova...*, pp. 60 - 65.
29. A. Ju. Skvorcova, *Etničeskaja politika Rumynii v mejvoenyj period (1918 - 1940 g.g.)*, in *Ljgodnyj istoričeskij issledovanij Akademii Nauk Respubliki Moldova*, tom. I, Chișinău, 2000, pp. 19 - 25; *Idem*, *Ībščestvenno-političeskie nastrojienija russkogo naselenija Bessarabii v mejvoenyj period (1918 - 1940 g.g.)*, in *Anuarul Institutului de Cercetări Interetnice*, vol. II, Chișinău, 2001, pp. 60 - 65; *Idem*, *Russkie Moldovy: ispeky istorii i sovremenaja etnopolitičeskaja situacia*, in *Pedagogičeskij jurnal*, 1994, nr. 5 - 6, 13 - 15; etc.
30. *Idem*, *Ī putjab k grajdanskomu miru v Moldove*, in *Nacional'nye otnošenija v Respublike Moldova...*, pp. 35 - 43; *Idem*, *Russkie Moldovy: nacional'noe ėln'sinstvo, diaspora ili sostovnjaja čast' naroda Moldovy?* in *Anuarul Institutului de Cercetări Interetnice*, vol. III, Chișinău, 2002, pp. 53 - 59.
31. *Idem*, *Narod Prednestrovija - sobstvenaja identičnost'?* in *Ėıldova Academic Review*, nr. 1, 2002, pe www.iatp.md/academicreview (accesat pe 22.05.2007).
32. Ŕ. Ė. Bolotov, *Ī nekotoryh osobenostjab mejnacional'nyh otnošenij v Respublike Moldova*, in *Anuarul Institutului de Cercetări Interetnice*, vol. II, Chișinău, 2001, pp. 42 - 45.
33. P. Ė. Šornikov, *Soprotivlenie politike zapreta russkogo jazyka v gody fašistkoj okupacii Moldavii (1941 - 1944 g. g.)*, in *Istorija SSSR*, Ėiskova, 1991, nr. 6, pp. 160 - 170; *Idem*, *Přeušenje na status. Etnopolitičeskie procesy v Moldavii v gody krizisa (1988 - 1996)*, Ėišinev, 1997; *Idem*, *Sud'by moldavskoj inteligencii v XX veke i sovremenyj duhovnyj krizis*, in *Nacional'nye otnošenija v Respublike Moldova...*, pp. 46 - 53; *Idem*, *Evoljucija mejetničeskib i etnosudarstvennyh otnošenij v Respublike Moldova v 90-ı gody XX veka*, in *Minoritațile naționale și relațiile interetnice. Tradiția europeană și experiența noilor democrații pentru Moldova*, vol. I, Iași, 2002, pp. 157 - 170.
34. *Ibidem*, p. 3.
35. *Ibidem*, p. 76, 132, 158.
36. O. Galușcenco, *Crearea R.A.S.S.M.*, in *Revista de istorie a Moldovei*, Chișinău, 1997, nr. 3 - 4; *Idem*, *Iz opyta mejnacional'nyh otnošenij v Moldavskoj RSSR*, in *Nacional'nye otnošenija v Respublike Moldova...*, pp. 53 - 59; *Idem*, *Populația R.A.S.S.M. (1924 - 1940)*, Chișinău, Tipografia Academiei de Științe a Moldovei, 2001; *Idem*, *Bor'ba mejdu rumynizatorami i samobytnikami v Moldavskoj RSSR (30-ı gody)*, in *Ljgodnyj istoričeskij al'manah Prednestrov'ja*, 2003, nr. 7, pe www.iatp.md/articles (accesat pe 22.05.2007); *Idem*, *Prednestrovskij konflikt: predistorija protivostojanija*, in *Anuarul Institutului de Cercetări Interetnice*, vol. IV, Chișinău, 2003, pp. 29 - 34.
37. *Idem*, *Prednestrovskij konflikt...*, p. 30.
38. *Ibidem*, p. 31.
39. *Ibidem*, p. 32.
40. *Idem*, *Nekotorye aspekty problemy regional'nogo samosoznanija v Moldove*, in *Anuarul Institutului de Cercetări Interetnice*, vol. VI, Chișinău, 2006, pp. 14 - 20.
41. *Istorija Prednestrovskoj Moldavskoj Respubliki*, Ń. 2, Tiraspol', 2001.
42. V. Ŕ. Ėilossov, D. V. Zajac, *Samosoznanie i perspektivy rešenija prednestrovskogo konflikta*, in *Ljgodnyj istoričeskij al'manah Prednestrov'ja*, 2001, nr. 5, p. 42, 44.
43. A. Bjukkenn, *Secession: the right on separation, human rights and territorial integrity of the state*, Moscow, 2001, p. 238.
44. K. Litvak, *The Role of Political Competition and Bargaining in Russian Foreign Policy: The Case of Russian Policy Toward Moldova*, in *Communist and Post-Communist Studies*, vol. 29, 1996, nr. 2, p. 217.
45. Ŕ. Ŕ. Pronin, *Rossijskie Sootčestveniki v stranah starogo i novogo žarubej'ja*, Ekaterinburg, Izdatel'stvo Ural'skogo Universiteta, 2002.
46. E necesar de menționat că Federația Rusă nu a reglementat până acum chestiunea acordării dublei cetățenii conaționaliilor săi din statele ex-sovietice, mecanismul hotărării acestei probleme fiind în vizorul politicianilor ruși, iar politica Federației Ruse față de conaționali săi, după cum stipulează autorul, contravine normelor dreptului internațional, din considerentul că denomiția „conaționali peste hotare” lipsește în dreptul internațional.
- Ibidem*, p. 54 - 55.
47. *Ibidem*, p. 54.
48. *Ibidem*, p. 58.
49. N. V. Babilunga, B. G. Bomeško, *Prednestrovskij konflikt...*, p. 8.
50. I. Smirnov, *op. cit.*, p. 70 - 71.
51. *Fenomen Prednestrovija...*, p. 192.
52. N. V. Babilunga, B. G. Bomeško, *Prednestrovskij konflikt...*
53. *Ibidem*, p. 25.
54. V. N. Jakovlev, *Bessarabskij vopros i obrazovanie Prednestrovskoj Moldavskoj Respubliki. Sbornik oficial'nyh dokumentov*, Niraspol', 1993, p. 82, 85, 98, 106 - 107; V. Ja. Grosul, *Ėrakaš - ėinuvšij i nynešnjij (Istorija odnogo prednestrovskogo sela)*, Ėiskova, 2001, p. 271, 272.
55. *Neprižnanaja respublika*, Ńiē. 4, Ėiskova, 1999, p. 65.
56. V. Prohničhi, *Securitatea economică a unui stat mic. Note de reper pentru Republica Moldova*, in *Securitatea și apărarea națională a Republicii Moldova*, Chișinău, Arc, 2002, p. 176.
57. *Ibidem*, pp. 154 - 155.
58. *Perspektivy uregulirovanija prednestrovskogo konflikta*, Moskova, 1994; *Bezopasnost', Informacionnyj sbornik Fonda Nacional'noj Bezopasnosti*, nr. 1 - 2 (ianuarie - februarie), 1994, p. 52 - 54.
59. *ĪBSE i Prednesrovie*, Moseva, 2000, p. 4.
60. Vladimir Kolosov, Andrei Tchepalyga, *Le conflit de transnistrie ou les limites du droit des peuples ř disposer d'eux-meme*, in *La Russie et son ex-empire. Preconfiguration geopolitique de l'ancien espace sovietique* (coord. Yan Breault, Pierre Jolicoeur, Jacques Lévesque), Paris, Presses de Sciences Po, 2003, pp. 227 - 256.
61. *Ibidem*, p. 230.
62. *Ibidem*, p. 233.
63. V. Lysenko, *op. cit.*, p. 147.
64. K. Litvak, *op. cit.*, p. 217.
65. P. Kolsto, A. Edemsky și N. Kalashnikova, *op. cit.*
66. R. Piotrovščii, *Moldova in perioada post-sovietică. Probleme lingvistice*, in *Conflictul din Transnistria așa cum a fost el...*, p. 112.